

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Мария Петрова Видолова, СУ „Св. Кл. Охридски“, Стопански факултет,
катедра „Финанси и счетоводство“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки Професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Финанси, застраховане и осигуряване“

Автор: Лъчезар Димитров Борисов

Тема: „Икономическа ефективност от сливанията и поглъщанията в българската банкова система“

Научен ръководител: проф. д-р Даниела Бобева - ВУЗФ

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № 110 от 9.06.2020 г. на Ректора на Висше училище по застраховане и финанси доц. д-р Григорий Вазов съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Икономическа ефективност от сливанията и поглъщанията в българската банкова система“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Финанси, застраховане и осигуряване“. Автор на дисертационния труд е Лъчезар Димитров Борисов – докторант на самостоятелна подготовка с научен ръководител проф.д-р Даниела Бобева от ВУЗФ.

Представеният дисертационен труд на Л. Борисов отговаря на условията в Закона за развитието на академичния състав в Република България и Правилника за неговото приложение. Към материалите по конкурса са приложени изискуемите документи. Представени са автобиография, копие от дипломата за придобита образователно-квалификационна степен „магистър“, декларация за авторство, дисертационен труд, автореферат, списък на всички публикации, списък на цитиранията и резюмета на публикациите по темата на дисертационния труд на български и английски език. Докторантът е приложил 6 броя статии и доклади, от които 4 по проблемите на дисертацията, изказвания в конференции на ВУЗФ, УНСС, БАН и други форуми.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Докторантът е положил успешно всички изпити в рамките на докторската програма.

Лъчезар Борисов е магистър по икономика от УНСС. Има редица специализации и курсове по „Устойчиво развитие“ във Венециански международен университет (VIU) и Регионален център по околна среда (REC) – Будапеща; по счетоводни и одит регулации към Световната банка; по насърчаване на преките чуждестранни инвестиции ЈСА, Япония и др.

За специализираните теоретични и приложни познания на докторанта в областта на дисертационния труд допринася професионалния му опит. Лъчезар Борисов е зам.министър на икономиката от м. февруари 2017 г. до момента. Има богата професионална биография в т.ч като началник отдел „Управление и реструктуриране на държавното участие“ в Министерство на икономиката и енергетиката, и.д. началник отдел „Стратегически анализи и прогнози“, Началник отдел „Реструктуриране и капиталови пазари“, и.д. началник отдел „Инвестиционни проекти, международни програми и маркетинг“, главен експерт в дирекция „Инвестиционна политика“, държавен експерт и старши експерт в дирекция „Обща икономическа политика“ в същото министерство. Оценката на професионалната му експертиза е налице и докторантът от 2017 г. до момента е председател на Надзорния съвет на „Българска банка за развитие“, от 2013 г. до момента е Председател/член на управителния съвет на „Фонд за енергийна ефективност и възобновяеми енергийни източници“, от 2010 до 2016 г. е Председател на Съвета на директорите „Държавна консолидационна компания“ ЕАД, от 2008 до 2013 г. е член на надзорния съвет на „ЧЕЗ Разпределение“ АД, 2013 г. е председател на съвета на директорите „Национална електрическа компания“ ЕАД, от 2003 до 2004 г. е член на Надзорния съвет на „Кремиковци“ АД, както заема и други ръководни управленски позиции.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Темата на дисертацията се отличава с особена актуалност и необходимост от научно систематизиране и осветляване. Представеният дисертационен труд е посветен на несъмнено значим от гл.г. състоянието и тенденциите във финансовия и по-специално банков сектор в България проблем, какъвто е възможността за междубанковите сливания и поглъщания в контекста на реструктуриранията на кредитните институции, съществените промени в природата на банковия бизнес, дезинтермедиация, дерегулационна политика, либерализация на капиталовите потоци, както и предприетите антикризисни мерки и широкомащабни реформи на икономическия и паричен съюз с оглед подобряване рентабилността на банковото посредничество. Проблематиката е сравнително слабо изследвана, често е предмет на сложна законова и нормативна регламентация. За България проблемът придобива приоритетно значение във връзка с недостатъчната капитализация на някои институции от сектора, значението

на междубанковите алианси като фактор за конкурентноспособност, както и наблюдаващите се процеси на катализиране на редица тенденции в банковия сектор.

На първо място възниква проблемът с излишния капацитет, липсата на процедура за реализиране на банкови сливания и придобивания, както и актуалните възможности за развитие на пазара на банкови услуги с оглед справяне с предизвикателствата на кризите и присъединяването на страната към банковия съюз. На фона на очертаващата се нова финансово-икономическа криза се очаква нова архитектура на процеса на банковите сливания и поглъщания, съпроводена с промени в характера, целите и участниците в различните процеси.

Докторантът е направил успешен опит за цялостен анализ на разглежданата тема, който се основава на задълбочено изучаване на законовите, нормативните и др. изисквания във връзка с публикуваните директиви и регламенти на ЕС, частични научни достижения на други автори, свързани с разглежданата материя, на статистически данни и отделни становища, както и на придобитите знания и емпирична информация в процеса на неговата работа. За целите на изследването е използвана богата по обем и съдържание статистическа информация. На основата на направените анализи и изследване се предлагат множество решения на актуални и с бъдещ характер проблеми в банковия и финансовия сектор.

4. Познаване на проблема

Докторантът познава задълбочено състоянието на проблема и творчески оценява литературния материал.

5. Методика на изследването

Използваната от автора методика на изследване, избраните подходи и инструменти, наложени от спецификата на изследваните проблеми, както и ограничените информационни източници предвид сензитивността на процесите, са релевантни от гл.т. изпълнение целите на дисертационния труд. Приложените методи на математическо моделиране и сценарийни анализи на икономическите процеси, „деск рисърч анализ“, ситуационни анализи и др. много добре се вписват в избория от автора системен подход към изследването.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационното изследване е много добре структурирано, коректно е формулирана изследователската теза, правилно са очертани целта и задачите, обекта и предмета на изследването. За реализация на поставените цели и задачи на дисертацията, Л. Борисов задълбочено анализира проблемите, свързани със сливанията и поглъщанията в банковия сектор в общата архитектура на икономическия и паричен съюз, както и очакваната

ефективност. За целите на изследването е изготвен аналитичен обзор на правната рамка, представени са различни теоретични концепции и авторски виждания относно необходимостта от финансова интеграция и синергия, като специално внимание е отделено на значението на общата предпазна мрежа в единния надзорен механизъм. В началото авторът се спира на теоретичните основи /в т.ч. и основните концепции/ във връзка с различните възгледи, както и правното регулиране на сливанията и поглъщанията като цяло и конкретно за банковия сектор, застъпено в американския и европейски модел, регламентиращ процеса. Потърсена е релация между сливанията и поглъщанията на фона на финансовата интеграция в еврозоната, както и статуса на тяхното регулиране. Очертани са основните категории, фактори и етапи съпровождащи процеса както на развиващите, така и на глобалните финансови пазари, като се подчертава че това е една сложна система, в която си взаимодействат в причинно-следствена връзка фирми, държава и естествени икономически процеси.

Авторът акцентира върху основните мотиви за сливанията и поглъщанията на дружества от гл. т. постигане на синергичен ефект, подобряване качеството и ефективността на управлението, диверсификация на бизнеса, данъчни мотиви, заемане на по-голям пазарен дял, икономии от мащаба, окрупняване на банкови капитали, възможности за инвестиции и иновации и др.

Докторантът задълбочено изследва влиянието на сливанията и поглъщанията в банковия сектор в България върху вътрешната и външна ефективност на банките, участващи в процеса. Представени са предимствата и недостатъците на основните подходи и методи за измерването на ефективността преди и след сливането на съответната банка, като е направено разграничение на параметричните и непараметрични подходи, които са едни от най-често използваните в икономическите изследвания. Реализирано е изследване, свързано с анализ на рентабилността и ефективността от мащаба на банките преди и след сливанията и поглъщанията и резултатите от извършената концентрация на 13 банки, опериращи на българския банков пазар в периода 2007-2018 г.

В трета глава докторантът прави опит за изследване и анализ на икономическата теория на „Парето - оптималното равновесие“ през призмата на сливанията и поглъщанията, като „при равни други условия“ цели да даде нова отправна точка в теоретичен аспект.

В заключение, дисертантът успешно реализира поставените цели на изследването, като представя задълбочен анализ на правната рамка, предимствата, недостатъците и предизвикателствата пред субектите, реализиращи процесите на сливане и поглъщане в банковия сектор в България. Обосновава необходимостта и защитава тезата, че сливанията и поглъщанията

оказват позитивно влияние върху банковата ефективност, от гл.т. икономическото развитие на страната и представлява гаранция за финансова стабилност на икономиката.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Дисертационният труд представя докторанта като ерудиран, интелигентен, трудолюбив и добросъвестен изследовател, подходил отговорно към дисертационното изследване. Налице е научен продукт, отличаващ се с висока информираност, задълбоченост и критичен поглед върху тенденциите в изследваната област. Представеният за рецензиране дисертационен труд е плод на добросъвестна изследователска дейност на докторант с теоретически и специализирани познания в тази област, придобити в резултат на задълбочена научна самоподготовка и богат практически опит. В дисертацията е използвана и широка гама от изследователски методи.

Научните приноси на докторанта могат да бъдат открити и в трите основни направления, изискуеми при оценката на дисертационен труд: новост в науката, обогатяване на съществуващи знания, приложение на научните постижения в практиката. Изразявам пълно съгласие с формулираните от докторанта основни научни и научно-приложни приноси.

➤ В теоретичен аспект е осъществен задълбочен анализ на теоретико-методологичните основи и практико-приложните аспекти на сливанията и поглъщанията в банковия сектор, като е открояна спецификата на тези процеси и са идентифицирани основните движещи фактори за банковите сливания и поглъщания в България. За задълбоченото и изчерпателно изясняване на проблема допринася и логическата структура на изследването, както и реализирането на поставените изследователски цели, задачи и допускания. За първи път в специализираната научна литература по проблема се изследват задълбочено предимствата и недостатъците, свързани с процеса на банкови сливания и поглъщания, както и конкретните ползи и предизвикателства за България.

➤ Интерес за професионалната аудитория представлява изготвената цялостна оценка на ефективността на банките, преминали през процесите на сливания и поглъщания, чрез система от показатели и прилагането на микроподхода при оценяването на финансовия статус на банковата система в България. Научно-приложен принос представляват изведените ползи и рискове от тези процеси с оглед съхраняването на благоприятна функционална среда за банковия сектор.

➤ Проведеното от дисертанта изследване и анализ на резултатите от всички банкови сливания и поглъщания през периода 2007-2019 г. доказва /с което се потвърждава за-

ложената в дисертацията теза/ постигането на техническата ефективност и ефективност от мащаба на банките, участващи в разглежданите процеси. Потвърждава се наличието на позитивно влияние на сливанията и поглъщанията върху банковата ефективност в периодите на интензивни процеси на реструктуриране и обединяване на банките в по-големи и ефективни пазарни участници.

➤ Като теоретичен принос може да се посочи предложението от автора модел, базиран на “Парето-оптималното равновесие”, преодоляващ неотчитането на синергизма при сливанията и поглъщанията.

➤ Приносен момент в практико-приложен аспект представляват дефинираните от докторанта препоръки с оглед подобряване ефективността на процесите и усъвършенстване на регулаторната рамка. В резултат на сравнителния анализ на сливанията и поглъщанията в България и в международен аспект са изведени препоръки за дефиниране на политики на корпоративно и национално ниво.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Приложените от автора публикации, отразяват резултатите от дисертационния труд. Резултатите от дисертационния труд имат значение от научен и приложен аспект за практиката в условията на турбулентна среда, реструктуриране на финансовия и банковия сектор както в света, така и в България. Приложени са и цитирания в трудовете на други автори.

9. Преценка за изпълнение на минималните национални изисквания

Докторантът е изпълнил минималните национални изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в професионалното направление 3.8. Икономика.

10. Лично участие на докторанта

По мое мнение, предложеният дисертационен труд и проведеното дисертационно изследване са лично дело на докторанта. Считам, че формулираните приноси и получени резултати отразяват вярно постигнатите резултати и са негова лична заслуга. Не намирам наличие на плагиатство в оценявания дисертационен труд.

11. Автореферат

Авторефератът отразява достоверно и пълно резултатите от проведеното теоретичното и приложно изследване, както и изводите и препоръките и е изготвен според изискванията.

12. Критични забележки и препоръки

Наред с всичко положително, към така представеното дисертационно изследване могат да бъдат отправени и някои препоръки с оглед подобряване работата на докторанта в бъдещата му изследователска дейност. Считаю, че могат да бъдат преодолени известни диспропорции в композиционно отношение, като тежест на отделните глави и параграфи. Последното, разбира се е авторово виждане и казаното в никакъв случай не намалява стойността на изследването.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

С представеният дисертационен труд, докторантът демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научни изследвания. Препоръчвам на автора да задълбочи изследванията си в тази изключително актуална област, като по този начин ще има още по-големи възможности за бъдещо използване на научните и научно-приложни приноси, както и за вземането на компетентни управленски решения.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представеният за защита дисертационен труд има характера на завършено научно изследване. Получените научни резултати имат приносен характер, което ми дава основание да считам, че дисертационният труд отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав и Правилника за неговото приложение. Представените материали и дисертационни резултати напълно съответстват на специфичните изисквания на Правилника за приемане и обучение на докторанти във Висшето училище по застраховане и финанси.

Анализът на предложения дисертационен труд ми дава аргументирано основание да подкрепя изследването, което характеризира автора като изграден и креативен учен, високо компетентен и задълбочен изследовател. Предвид на гореизложеното с пълна убеденост давам положителна оценка на дисертационния труд на Лъчезар Борисов и предлагам на високоуважаваното научно жури да вземе решение да му бъде присъдена научната степен „Доктор по икономика“ в област на висше образование 3 „Социални, стопански и правни науки“, професионално направление „Икономика“.

.....
(проф. д-р Мария Видолова)